

Euskararen kale-erabileraren azken emaitzak

Euskararen egoeraren diagnosis burutzean, askotan itxura eskizofrenikoa duen ikuspuntua izan daiteke egokiena, jarraian azalduko dugun bezala:

Bi botila ur, erdi-betea bata eta erdi-hutsa bestea erabili zituen Kike Amonarrizek euskal hizkuntzaren etorkizunari buruzko gogoetari ekiteko. (...) «uste dut euskara arriskuan ote den galderari ere bi ikuspegi horiexetatik, bi erantzunekin, ihardetsi dakiokela; bata, euskara desagertzeko arrisku bizian dagoela, eta bestea, euskara bi-zi-bizirik dagoela, ia-ia inoiz baino hobeto. Eta biak hartu behar dira aldi berean egiazat edo gezurtzat, zorionez edo zoritxarrez, gaur egungo euskararen egoera oso kontraesankor, polikromiko, askotarikoa delako».

Horrela zioen euskalgintzako aditu horrek Unescoren «Desagertzeko Arriskuan dauden Munduko Hizkuntzen Atlas» izeneko txostenaren inguruan antolatutako mahainguruan (*Euskaldunon Egunkaria*, 2002-05-31).

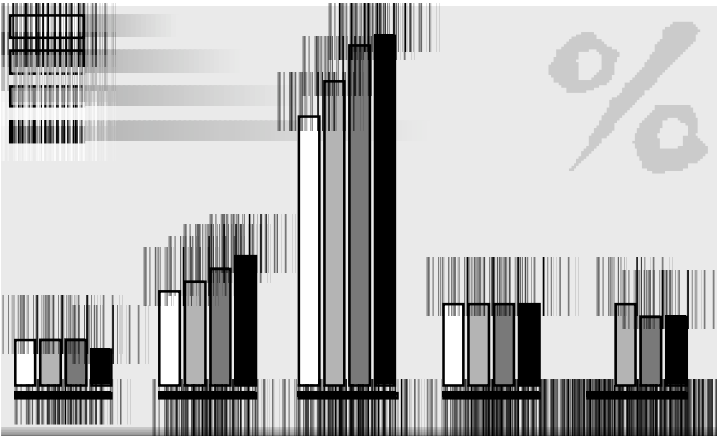
Ados nago iritzi horrekin; izan ere, errealitateak izate askotarikoa eta, batzuetan, kontrajarria erakutsi ohi du, setatsu.

Era berean, SEI elkarteak landutako 2001. urteko euskararen kale-erabileraren datu berrietan, baikortasun eta ezkortasunerako parada begizatzen da; gertutik aztertuta, alabaina, erabileraren azken datuok ondoko ondorio boro bilera garamatzate, duda izpirik gabe: erabileraren jorak ederki islatzen du urteetako jarduna. Goazen, ideia horretaz azalpen argiagoa jarraian ematera.

Euskararen erabilerak igoera adierazten du Bizkaian eta, are nabarmenago, Gipuzkoan, 1989tik 2001era bitartean. Bizkaian erabilerak, kostata bai, baina gora egiten du 3 puntuz: %8tik %11raino. Gipuzkoan, arinago, 7 puntuz: %23tik %30eraino. Eta hor amaitzen da *erdi-betetako* urrezko botilaren distira. Hau da, Araba, Nafarroa eta Iparralde-

ko erabileraren joera *e rdi-hutsezko botilan* sartu beharko dugu, hiru lurralde horietan geldiune edo atzerako joera nabarmentzen baita: Arabako eta Iparraldeko kale erabilerak %4tik %3ra eta %7tik %6ra jaisten diren bitartean, Nafarroakoak %7an dirau esandako hamabi urteko epean.

Erabileraren bilakaera herrialdeka

Iturria: SEI elkarte.

Eta errealitate bikoitz horretan uztartzen dira, hain zuzen ere, Amonarrizen bi *botilen erdiak*; baina beti bi izanik, bien arteko batez bestekoaren kalkuluak errealitatearen alde ilunak zuritzeko baino ez lukeelako balioko.

Euskararen kale-erabileraren irakatsiak

Joera bikoitz horien zergatiak bilatzerakoan, euskal hiztunen trinkotasuna eta bizindarra (edo bizikemena) dartzogiguru burura: soilik azpian hiztun-komunitate sendoa eta errotua egotean egingo zuen gora euskarak; eta baliteke, neurri batean, hori egia izatea, baina ez osoa. Izan ere, erabileraren bilakaera modu zuzenean ulertzeko ezin daiteke ahaztu 1989an erabilerak lurralde bakoitzean zuen abiapuntua: Gipuzkoakoa da gailentzen zen datu bakarra (%23), Iparralde eta Hegoaldeko beste lurraldeetakoak %4 eta %8 bitartekoak baitziren.

Are zehatzago, Bizkaia, Nafarroa eta Iparraldeko erabilerari erreparatuta, oso antzeko portzentajeak agertzen ziren 1989an: %8, %7 eta %7, hurrenez hurren. Ezin daiteke defenda, beraz, abiapuntu hobeko soilak erabileraren igoe-
ra eragin duenik, Bizkaian ere erabilera areagotzen delako —antzeko egoeran zeuden beste lurraldeetan ez bezala—.

Hizkuntz errealitate bikoitz horren zergatia begi-bistakoa delakoan nago: hamarkada hauetan euskararen aldeko lanik inon egin bada, Gipuzkoa eta Bizkaian izan da. Euskalgintzaren —erakunde publiko nahiz herri ekimenaren— ahalegin eta baliabideak inon ugaritu eta metatu badira, bi lurralde horietan izan da. Eta horri zor zaio, gehienbat, lurraldeotan erabilera areagotu izana. Beraz, lan franko egin den lurraldeetan erabilerak gora egin du, eta, aldiz, sasi-neumiak hartu edo itxura hutsezko planteamendu txepelak nagusitu diren beste lurraldeetan, geldiene antzua eta gainbeheraren amildegia baino ez da ikusten.

Horrek ondorio ezin argiagora garamatza: euskararen etorkizuna gure (euskal hiztunen komunitate eta euskalgintzaren) eskuetan dago, eta zuzen jokatz gero badago itxaropenerako lekua: «(...) Unescok gogorarazten du hizkuntza bat salba daitekeela hizkuntza politika egoki baten bidez.» (*Euskaldunon Egunkaria*, 2002-06-02). Nola, baina?

Hizkuntz politika eraginkorraren baldintzak

Hizkuntz politika egoki baterako zer behar den jakiteko, Bartzelonara joko dugu, joan den apirilean Linguapax institutuak antolatutako *Hizkuntz Politikei buruzko Munduko I. Kongresura*, hain zuzen.

Hantxe azaldutako munduko hainbat eskarmentu kontuan hartuta, aipatu dugun kezkar erantzuna aurkitu zion Lander Etxebarriak, argitara eman zuen iritzi artikuluan batean laburtzen zuen bezala:

Arrakasta ahalbidetu duten hiru faktore diferentzialak ikusi ahal izan dira; berreskuratu nahi den hizkuntza izendatzen dela administrazioko hizkuntza bakarra edo lan hizkuntza, administrazioarekiko harremanak beste

hizkuntzan izateko eskubidea bermaturik; hezkuntza sistemak ziurtatu egiten duela haurrak hizkuntza horretan trebatuak izatea; eta, azkenik, sektore pribatua legez eta arauz derrigortzen dela hizkuntza gutxitua erabili eta honen hiztunen hizkuntz eskubideak errespetatzera.

Hiru faktore diferentzial horiek garrantzitsuak izanik ere, Etxebarriak berak aipatzen duen beste eskakizun premiatsu bat jarriko nuke aurretik:

Are gehiago, toki horietan guztietan, agintariak oso argi dute hizkuntza gutxituak lehenasuna eta babes maila berezia behar duela (*Euskaldunon Egunkaria*, 2002-05-07).

Izan ere, hizkuntza gutxituek agintarien aldetik ez bairik gabeko jarrera laguntzailea aurkituko balute, arestian aipaturiko faktoreak erraz jar litezke indarrean; aldiz, borondate garbirik ezean jai du hizkuntz politika orok. Nola erdietsi, ordea, politikari eta agintarien aldetik hizkuntz politika eraginkor baten aldeko jarrera komuna?

Hizkuntza gutxituen aldeko adostasunaren bila

Euskara politizatua dagoela maiz entzuten da, eta iritzi horrekin bat nator; baita auzi horri berebiziko garrantzia ematearekin ere. Besteak beste, Ramon Saizarbitoria kezkatu agertzen zen euskarak jasaten duen erabilpen politiko interesatuarekin, eta, egoera hori gainditzeko, euskal eta espainiar nazionalisten arteko adostasunaren premia aldarrikatzen zuen, Bilbo Zaharra euskaltegiak antolatuturiko hitzaldi sorta baten baitan (*El Correo*, 2002-01-26).

Dena den, hizkuntza bat politizaturik egoteko bi baldintza bete behar dira, nahitaez: batetik, hizkuntzak *kolo-re* politiko jakin batzuen atxikimendua lortu; bestetik, gainerako ildo politikoan axolagabekeria edo aurkako jarrera jasan. Horrexegatik, euskara politizatua izana ezin zaio alde bati leporatu, biei baizik. Argi dago, aldeko nahiz aurkako jarreretan ideologia eta alderdi guzti-guztiak bat etorritik gero, ez legokeela hizkuntzaren politizazioarako aukerarik.

Euskararen kasuan jakina da abertzaletasunak, oro har, euskararen defentsa bere egiten duen bitartean, espainiar sentitzen direnen artean axolagabekeria eta —gutxitan— aurkako jarrera direla nagusi. Hau da, euskal abertzaleek euskara euren nortasun kultural eta asmo politikoa- ren zutabetzat jotzen duten neurrian, esparru ideologiko horretatik at daudenak arerio politikoa- ren ezaugarritzat hartzen duten hizkuntza horretatik urruntzen dira. Euskal iritzi publikoak ere hala ikusten ditu euskara normaltzeko ahaleginak: euskal abertzaleen auzi bezala, ez denona.

Gauzak horrela, nola piztu bazter politiko guztiak ar- gi ditzakeen euskararen aldeko zuzi komuna? Eta nork piztu beharko luke?

Ezbairik gabe euskaltzaleok hartu behar dugu zama hori gure gain; guk geuk erein ezean ez baitu inork uzta- rik jasoko. Zein da, baina, ahalik eta emaitzarik emankor- rrena lortzeko erabili beharreko hazia?

Hizkuntzen ekologia

Euskal iritzi publiko osoaren aurrean euskararen luze-za- bal handiko defentsa egin ahal izateko, *hizkuntzen ekolo- giaren* zioa egokia izan daiteke. Hizkuntzen munduaren gaineko paradigma honek hizkuntzen ikuspuntu estru k- turalista osatu eta ordezkatu(?) nahi du. Labur —eta, se- gur asko, modu eskasean— esanda, ideia- ren muina hau da: ingurune naturaleko landare eta animalien espeziee- kin gertatzen den bezala, hizkuntzen ugaritasuna eta ore- ka ere beharrezkoak dira: aberastasun kulturala berezkoa eta beharrezkoa zaio gizateriari, hizkuntzek horretan be- tetzen duten lekua funtsezkoa izanik. Beraz, hizkuntza bat hiltzean, aberastasuna galtzen du gizateriak, eta, ho- rregatik, hizkuntza gutxitu oren defentsak denon ardu- ra behar du izan.

Proposamena ez da berria, ez; ezaguna da, bai nazioar- te mailan eta baita gure artean ere. Nazioarte mailan, adi- bidez, Alwin Fill eta Peter Mühlhäuslerren lana dugu (*The ecolinguistic reader: language, ecology and environment*, New

York-Londres, Continuum, 2001). Erramun Baxokek ere antzeko planteamenduen berri dakarkigu Montrealdik, *La dynamique des langues* lan-ildo zientifiko berriaren eskutik (*Le Journal du Pays Basque*, 2002-05-08). Eta Euskal Herrian ere badago ikuspuntu hori landu duenik: Sanchez Carrion, *Txepetx*, eta Juan Carlos Etxegoien, *Xamar*, besteak beste. Azken honek, adibidez, kaleratu duen liburua-
ren bukaeran, horrela dio:

Planetako Bizia osatzen duen puzzlean nork bere tokia bete behar du, landareak izan, animaliak edo pertsonak, bere aniztasunean. Eta hau, gizakien kasuan, hizkuntza/herri/kultura dibertsitatea da (*Orekan: herri eta hizkuntzen ekologia*, Iruña, Pamiela, 2001, 155. or.).

Euskararen aldeko aldarrikapen honek, euskal abertzaleen ikuspuntuaren mugak gaindituz espainiar abertzaleengana iristeko egokia izan ez ezik, egun nazioarteko haizeak ere baditu bere alde. Aprobetxa ditzagun!🍀